

ב. עבד שרבו הפקירו ועדיין מעוכב גט שחרור; מדברי הרשב"א בגטין נראה שחייב בראיה כיון שאינו משועבד לאדון למעשה ידיו (עפ"י שער המלך סוף הלכות חגיגה, והקשה על זה מסוגית הגמרא). מי שהיה פטור ביום ראשון ונתחייב בימים שלאחר מכן, כגון חיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני; נחלקו הדעות אם חייב אם לאו, כי שמא כל הימים תשלומין דראשון הם ואין בהם חיוב עצמי, והפטור בראשון פטור בכולם.

וכן הלכה, שכולם תשלומין דראשון (רמב"ם). אבל אם נתפשט ביום הראשון – פשוט שחייב (עפ"י תוס'). ואם נעשה חיגר בליל יום טוב ראשון – משמע ברמב"ם שפטור, כיון שבתחילת היום אינו ראוי (ע' משנה למלך; רעק"א). וע"ע להלן ט.

סומא באחת מעיניו; אמר יוחנן בן דהבאי משום רבי יהודה שפטור (יראה – יראה).

להלן בגמרא ובסנהדרין (ד:): משמע שיש מחלוקת בדבר. ואולם הרמב"ם פסק כרבי יוחנן בן דהבאי. ובטורי אבן (ריש קונטרס אבני שהם) כתב שהלכה כרבים החולקים עליו. (וצריך עיון שלא הזכיר מדברי הרמב"ם שפוסק להפך. ע' מנחת חינוך תפט,ו).

חרש באזנו אחת – פטור מן הראיה (כן אמר רבי תנחום. ובירושלמי תלו זאת במחלוקת תנאים. מובא בתוס').

חיגר ברגלו אחת – פטור מן הראיה (רבי תנחום. רגלים – רגלים). וכן בעלי קבין פטורים (פעמים). אחרים אומרים: המקמץ (צואת כלבים) והמצרף נחושת ובורסי פטורים (מפני שאין יכולים לעלות עם כל זכורף ביחד).

הרמב"ם (חגיגה ב,ב) פסק שמטהרים גופם ומלבושם ועולים בכלל ישראל ליראות (וע"ש בכס"מ). וכן **טמא פטור מראיה (ובאת שמה... והבאתם שמה – כל שאינו בביאה אינו בהבאה)**. והערל כטמא לדברי רבי עקיבא (להלן ד. ויש לשמוע מהתוס' שערל שמתו אחיו מחמת מילה – חייב בראיה. ע' שו"ת פרי יצחק ח"א לב ד"ה אלא דבאמת).

מי שאין לו קרקע פטור מלעלות לרגל (פסחים ת. והרמב"ם השמיט זאת. והמאירי שם כתב בפירוש שחייב לעלות. וע' בחדושי הנצי"ב כאן ובחזו"א קכט,ג).

לדברי הרמב"ם (חגיגה ב,ד) כל הפטורים מראיה פטורים מהבאת קרבן חגיגה. ולדעת התוס' חייבים בחגיגה מלבד חרש שוטה וקטן שאין בהם דעת, וכן ערל וטמא שאין משלחים שום קרבן.

ב. מי שחציו עבד וחציו בן חורין – עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: כופים את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב לו שטר על חצי דמיו – מפני תיקון העולם, שלא ייבטל העבד מפריה ורביה. וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

דפים ב – ג

ב. מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר – מה דינו במצוות שמחה, הקהל וראיה ובשאר מצוות?

מדבר ואינו שומע ('חרש') או שומע ואינו מדבר ('אלם') – הרי הם כפקחים לכל דבריהם וחייבים בשמחה ובשאר מצוות, אבל פטורים מראיה ומ'הקהל' (נאמר בהקהל למען ישמעו ולמען ילמדו – ילמדו. ולמדו 'ראיה – ראיה' מהקהל לפטור מן הראיה).

- א. קטן המדבר ואינו שומע – פטור מראיה, שהרי אף לכשיגדל ייפטר ואין חיוב חינוך לקטן באופן שגם לכשיגדל לא יתחייב. [אולם קטן שאינו מדבר מחמת קטנותו – כתב בשפת אמת (להלן ו) שמסתבר לחייבו מדין חינוך].
- ולענין הקהל; לדעת המנחת-חינוך (תריב) חייב [שהרי אין חובתו מדין חינוך אלא אביו מהויב להביאו]. ובאבי עזרי (סוף הלכות חגיגה) כתב להוכיח מהירושלמי שלא כדבריו.
- ב. האלם שהוא שומע, צריך בדיקה לענין גטין שמא הוא שוטה, כי לפעמים סיבת האילמות קשורה להפרעה שכלית (ע' אה"ע קכא, ו; שבט הלוי ח"ח רנא, א-ב).
- ג. הרמב"ם (מכירה כט, ב) כתב שהמדבר ואינו שומע אין יכול למכור קרקעות, ואולם לשאר דברים דינו כפקח לכל דבר [כפי שמוכח מדברי הרמב"ם בכמה מקומות, ואין לחוש לדברי כמה אחרונים שכתבו בדעת הרמב"ם שאין דינו כפקח] (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ג לג).
- ד. מבואר בפוסקים שאדם שאינו חרש לגמרי, אע"פ שכבדו אוניו משמוע ואינו שומע אלא על ידי שאגת קול – אין דינו כחרש (עפ"י גוב"י; רעק"א; חת"ס ועוד. ע' במובא במאור ישראל). ולענין ראייה – משמע מפירוש רבי עובדיה מברטנורא שכל שאין לו שמיעה גמורה נתמעט מחיוב. ורעק"א תמה על כך.
- חרש-אלם מלידה שנתנו בתוך אוניו מכשיר שמיעה ועל ידי כך התחיל לשמוע קולות ולמד אף לדבר, אך אין חיתוך דיבורו ברור כל כך – נראה שדינו כמדבר ואינו שומע והריהו כפקח לכל דבר (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ג לג. ולדבריו יוצא שאינו מוציא אחרים ידי חובת שופר, לפי מה שפסק השו"ע שהמדבר ואינו שומע אינו מוציא, כבסמוך. ובספר מאור ישראל כתב שהשומע ע"י מכשיר חשמלי מוציא את הרבים בשופר).
- ה. בקרבן חגיגה; לדעת התוס' חייבים ולדעת הרמב"ם (חגיגה ב, ד) דינה כראיה ופטורים (וע' גם בטורי אבן).
- ו. צירוף למנין עשרה; פסק בשלחן ערוך (נה, ת. עפ"י תשובת מהרי"ל ק, ב) שחרש המדבר ואינו שומע מצטרף לעשרה. והט"ו (קכד סק"ב) סובר שאינו מצטרף מפני שאינו יודע לענות אמן על ברכות הש"ץ. ואם הוא מכויץ הברכות וכשרואה שעונים עונה עמהם – לכל הדעות מצטרף (פרי חדש; משנ"ב נה סקל"ח).
- ז. לענין תקיעת שופר; פסק בשלחן-ערוך (תקפט, א) שחרש המדבר ואינו שומע אינו מוציא אחרים ידי חובתם. ובערוך השלחן פקפק בדבר (וע' הר צבי כאן בישוב קושיותיו). והשומע ואינו מדבר – מוציא (בית יוסף ורמ"א שם).

דפים ג – ד

ג. איזהו שוטה?

איזהו שוטה (האמור בכל מקום שפטור מהמצוות ומעונש ואין קנינו קנין ואין ממכרו ממכר. רש"י) – היוצא יחידי בלילה, והלן בבית הקברות, והמקרע את כסותו. בתחילה אמר רב הונא עד שיהיו כל הסימנים בבת אחת, ולבסוף חזר וסבר שמקרע כסותו לבדו שוטה הוא [ונסתפקו שמא גם בשני הסימנים האחרים חזר בו ודי באחד מהם לבד להחשב כשוטה]. ורבי יוחנן אמר: אפילו באחד מהם (כל שעושה אותם דרך שטות). ועוד הביאו מהברייתא, איזהו שוטה – המאבד כל מה שנותנים לו.